

ІВАН МАЗЕПА: БІОГРАФІЧНІ ДРІБНИЦІ

КОРІННЯ

Київський воєвода (1544—1555) Фрідріх Глібович Пронський будував білоцерківський замок і насичував його замковими боярами. У середині XVI ст. одному із Мазеп він дав лист на пусте селище на р. Росі, підтверджений у 1578 р. Стефаном Баторієм. Мазепа: Колядинський осадив хутір на р. Камениці, затверджений за Михайлом (самим осадником чи його сином) королем Станіславом-Августом (1572). І на початку століття (?—1616—1622—?) цим хутором володіє Микола Мазепа уже на дідичному праві.

Свого батька І. Мазепа називав Степаном Михайловичем, таким чином, дід його Михайло. Мазепам належали с. Пасічне, с. Моковичі на Волині.

БАТЬКИ

Адам-Степан Мазепа одружується з Мариною Мокієвською (?—1707). Вважається, що її первісток Іван народився 20 березня 1639 р., шлюб відповідно відбувся не пізніше 1638 р. Мало подружжя і доньку Олександру.

У 1654 р. Степан-Адам Мазепа був отаманом городовим Білоцерківським.

Адам Мазепа на боці Виговського (1659) вже як «давно и добре... в разных okazиях заслужонный шляхтич и жолнер, во многих военных экспедициях испытанный», був намісником (1658), у Білій Церкві. З своїм патроном Виговським переходить на бік поляків, стає підчасним Чернігівським (1662—1665). Можливо, був замішаний у спробі антипольського виступу Виговського 1664 р., за що і поплатився маєтністю Триліси. Мабуть, у 1665 р. і помирає, оскільки у 1666 р. підчасним Чернігівським бачимо його сина Яна (Івана). Останній же знаходився при дворі польського короля спочатку, мабуть, як закладник, фактично чи формально (це не суперечить його місям до козацьких гетьманів). Лише згодом, завоювавши довіру, виконуючи нелегкі доручення короля, був направлений на навчання у Європу.

РОДИЧІ

26 травня 1666 р. від родички Констанції-Євдокії Бобрикевич Васильвої Мокієвської, законниці монастиря Києво-Печерського, отримує вливковий лист на маєтність Ольшанку-Шавулину. Бобрикевичі вели родовід від Бобра Твердитина.² У свій час князь Самійло (Корецький?) заставив цю маєтність її батьку Григорію Бобрикевичу. Анастасію Бобирчанку бачимо в цей час (1668—1670) ігуменею П'ятницького і Макошинського Покровського монастирів (перед Марією Дорошихою). Дорофій Бобрович — чернець Видубицького монастиря, а його брат Теофіл служив у посольському приказі у Москві, брав участь у переговорах з Ю. Хмельницьким (1661), П. Дорошенком (1668).

ОДНОКАШНИКИ

В одній школі з Мазепою навчався Феодосій Прокопович.

ШЛЮБ

У 1668/1669 р. Іван Степанович одружується в Корсуні з Ганною Семенівною Половець (?—1702), вдовою полковника Білоцерківського Самійла Фридриковича, донькою теж полковника Білоцерківського.

О. Оглоблин відзначав: «Обидва — і тесть, і зять — були близькими товаришами Петра Дорошенка, і шлюб Мазепи з Фридрикевичкою, відкривав йому безпосередній шлях до дорошенківського Чигиринна».³ Додамо, що цей шлюб зміцнював і без того сильні позиції Мазепи на Білоцерківщині, його зв'язки і можливості претензій на місцевий полковий пернач.

Всиновив Іван Мазепа двох її діток від першого шлюбу: Криштофа і Марію. Марія стала дружиною сина Білоцерківського полковника Михайла Громики. Серед родичів та свояків бачимо Зеленських, Трошинських. Оглоблин вважає Ганну Мазепу тіткою по матері прилуцького полковника Дмитра Горленка.⁴

СЕСТРА

Його сестра Олександра близько 1674—1675 рр. одружилась з шляхтичем Павлом Обидовським. Смерть чоловіків (і першого, і другого — Витуславського) змусила її одружитися втретє (після 1687 р.) з земським суддею Київським вдівцем Яном Войнаровським (крім того, був ловчим Овруцьким (1684), писарем Володимирським (1688)).

Обидовські—старовинний шляхетський рід гербу «Сулима», окремі представники якого у XVII ст. зустрічаються на Волині та Поділлі. Войнаровські гербу «Strzemie» походили з Краківського воєводства і в другій половині XVII ст. активно прилучали до коронних земель Овруччину.

Від першого шлюбу сестра Мазепи мала сина Івана (1676—1701). Серед матеріалів Києво-Золотоверхого монастиря захований поминальник його роду, в якому згадуються Іван, маля Михайло, схимонахиня Марія, монахиня Олена, Маріанна, Іван, Павло, Лизавета, Констянтин, Марія.⁵ З впевненістю можна вказати лише на Павло Обидовського — батька Івана. Якийсь Павло Обидовський мав 10 підданих у с. Чернев Луцького повіту (165?) Іван Павлович Обидовський одружується з Ганною Василівною Кочубей (1698).

РОДИЧІ

Родинні зв'язки з Мазепами мали Трошинські. В одному з документів середини XVII ст. вони названі Трушинськими (чи не Труші?). Трушинський Василь Степанович був серед білоцерківської знати, 1654 р., що запрягнула царю. Степан Трошинський—племінник (вважається двоюрідним) Івана Мазепи, призначається «господарем» Галицького замку (?—1690.05,—1697.01.—?). Це був логічний крок до зміцнення позицій мазепинців в одному з південних полків, близьких до Запорозької Січі.

Зазначимо, що протягом всього правління Мазепи відчувається опозиційність південних полків. Гетьман вів за них і в них постійну і жорстоку кадрову боротьбу, яка заслуговує на окреме дослідження. Очевидно, рід Трошинських здавна мав зв'язки з Січчю. Про це свідчить і той факт, що одним із кошових отаманів був Матвій Трошинський, близький родич Мазепи і, безсумнівно, Степана.

Першим відомим нам кроком на його «господарюванні» була місія від гетьмана на Запоріжжя з іконостасом для січової церкви в 1692 році.⁶ Зміцненню позицій мазепинців відповідає і шлюб Степана в 1690 році з донькою комонного полковника Іллі Новицького Марією.

Чи не з родичів Бобрикєвичів походить Данило Федорович Бобир, полковник запорозький ИКМ і староста Корсунський (1686), а вже через п'ять років на Лівобережжі як військовий товариш отримує підряд два гетьманські універсали: «на построение двух млинов вешняков, одного на речце Даниловской, а другого — на речце Волинской, для

вспартя свого дровового» (1691.24.0*2.) и на с. Данилівну у сотні Менській (1691.16.10.)

Узагальнюючи зв'язки Івана Мазепи, зазначимо:

Родичі Мазепи	Свояки	Куми
Витуславські	Бобрикевичі	
Войнаровські	Горленки	Маковські
Мокієвські	Громики	
Обидовські	Зеленські	
Половці	Кочубеї	
Троїцинські	Новицькі	
	Фридрикевичі	

Як бачимо, він мав небагаточисельну, але достатньо відому і впливову в суспільстві рідню і свояків. Без сумніву, ще шлюб його батьків—Мокієвська-Мазепа—уже був достатньою умовою претензій на білоцерківське полковництво, приєднання ж до родового оточення Половців, Громик, Фридрикевичів об'єднувало під одним началом чотири місцеві полковничі родини і їх свояків.

Ще одна особливість родинного оточення Мазепи — всі виходці з Правобережжя.

ПРАВОБЕРЕЖНІ КОНКУРЕНТИ МАЗЕПИ

а) Самусь

На місце Могили наказним гетьманом став Самійло Іванович (Самусь). Про нього відомо досить мало. Уже його син, який, очевидно, зробив поминальний запис у одному з київських монастирів знав лише свого батька, якого єдиного і поминав. Мабуть, був Самусь із запорозьких козаків і мав якісь зв'язки з Чигирин Дубравою. Так, у січні 1709 р. князь Дмитро Михайлович Голіцин надав йому подорожній лист на вільний проїзд із Чигирин Дубрави до Богуслава з онуками. Мав сина Степана, значного товариша Лубенського полку, який загинув раніше 1704 р., невістка Уляна пережила свого чоловіка. За даними В. Модзалевського один із його онуків Яків став у Лубенському полку сотником Архангелогородським.

Але це явна помилка — вказана сотня належала Миргородському полку. Можливо, він був сотником якоїсь із сотень Лубенського полку, його дружиною стала Ганна Василівна Сухиня, донька осавула полкового Полтавського. Онук Данило у 1772 р. при абшиті отримав чин сотника, відомий і онук Павло. Більшість із їх нащадків жила на Лубенщині у «деревеньке» Самусівці.

б) Семен Палій

Семен Палій, виходець із Борзни, не виключено, що син місцевого сотника Пилипа (1649). Через Січ потрапив на Правобережжя. Мав сина Матвія, значного товариша, доньку Марію (1689—1739.5.10.), одружену з Антоном Танським.

Сини Матвія сотник Павло та військовий товариш Михайло, їх нащадки проживали в с. Лихолітках Ірклівської сотні.

Джерела та література:

- 1 Інститут рукописів НБУ (далі — ІР НБУ). — Ф. II. — № 22538. — Арк. 5.
- 2 Див.: Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). — К., 1993. — С. 242.
- 3 Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. — Нью-Йорк — Париж — Торонто, 1960. — С. 15.
- 4 Там само. — С. 25.
- 5 ІР НБУ. — Ф. Петров. — № 538 (1744). — Арк. 23 об.
- 6 Там само. Ф. II. — № 16891—16893. — Арк. I.
- 7 Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник. — К., 1908. — Т. 1. — С. 54.
- 8 ІР НБУ. — Ф. II. — № 16500. — Арк. 540.